

Képmelléklet

Illusztrációk Csillaghalál: planetáris ködök közelről c. cikkünkhöz (3. o.)

1. Az NGC 2392 planetáris köd a Geminiben (Eszkimó-köd). Az 1 perces expozíciós idejű felvétel 1999. január 22-én készült. (Az 1–3. sz. képeket Kiss László, Sárnecky Krisztián, Sziládi Katalin és Csák Balázs készítette Pizskés-tetőn, a 60/90/180 cm-es Schmidt-teleszkóppal.)

2. Az M97 (Bagoly-köd) 2000. március 13-án, 3 perces expozícióval.

3. Az NGC 2371 planetáris köd a Geminiben, szintén 3 perces expozícióval.

4. Az M27 Csák Balázs felvételén (Celestron–11 Schmidt–Cassegrain-távcső, ST–6 CCD-kamera, Johnson R: 4x15 s, V: 4x30 s, B: 4x60 s expozíciók).

5–13. Planetáris köd galéria a Hubble Űrtávcső felvételein. Nagyon jól áttekinthetjük a különböző szimmetriákat (gömb, pont, tengely, ill. kombinált), amelyek modellezése sok fejtörést okoz az elméleti szakembereknek. Egyelőre nem világos, hogy a központi csillag kettőssége, vagy erős mágneses tere, esetleg gyors rotációja, vagy nemradiális pulzációja áll-e a tengelyszimmetrikus struktúrák hátterében. A pontszimmetriához kollimált és precesszáló jetre van szükség, ami szintén nehezen magyarázható.

14. A Henize 1357 az ismert legfiatalabb planetáris köd: 20 évvel ezelőtti felvételeken még nem világított a központi csillagot övező gázfelhő! Először 1993-ban mutatták ki az Ara csillagképben található objektumról a HST felvételei alapján, hogy egy kicsiny ködösségből áll. Valószínűleg az utóbbi évtizedekben haladt keresztül rajta a gyors csillagszél (2000 km/s-os sebességgel) által keltett lökéshullám, ami után a forró központi csillag sugárzása gerjesztette az évezredekkel korábban ledobott hideg gázfelhőt.

15–15a: Az NGC 7027 planetáris köd. A bal oldali felvétel a hőmérséklet eloszlását mutatja megfelelő színézéssel, míg a jobb oldali kép a kiterjedt külső halót emeli ki. A központi csillag által „kifújtt” belső buborékot igen forró gáz tölti ki.

16. Az NGC 6537 (Vöröspók-köd) a Sagittarius csillagképben. Az 1900 fényévre található planetáris köd belsejében 360 km/s-os sebességgel mozognak a gázcsomók.

17. Levált molekulahéj a TT Cygni félszabályos változócsillag körül. Az ehhez hasonló héjak az AGB-csillagok időben változó tömegvesztési folyamatait igazolják, amiket feltehetően a csillag magja körüli hidrogén- és héliumhéjakban időről időre megerősödő, majd gyengülő fúziós reakciók (termális pulzusok) okoznak. A hamisszínes kép a CO ($J=1 \rightarrow 0$) átmeneten készült.

18–18a. A Záptojás-köd a Puppisban. A HST NICMOS műszerével felvett képeken egy éppen formálódó planetáris köd tűnik fel, ami becenevét a nagy mennyiségben megtalálható kénvegyületeknek köszönheti. A központi csillagot egyelőre még sűrű burok fedi el, amin csak az infravörös tartományban lehet részben keresztül látni.

19–19a. Érdekes szimmetriákat láthatunk a Hercules csillagképben található NGC 6210 planetáris ködben. A belső tartományok enyhén torz gömbszimmetriájára ráül egy bal-jobb irányú szimmetriatengely, míg föl-le irányban a pontszimmetria jelentkezik. Ez utóbbi felelős a közel spirálkar jellegű kinyúlásokért.

20. A Vörös Téglalap (Red Rectangle) egy elfejlődött AGB-csillag, amely közvetlenül a planetáris köd fázis előtt áll. A közeli infravörös tartományban készített képen jól látszik a központi csillagot övező egyenlítői porkorong, amire merőlegesen távozik a lassú csillagszél által szállított anyag.

21. A PN G218.9-10.7 1 jelű emissziós köd hamisszínés képe. A HII régiók, szuper-nóva-maradványok és planetáris ködök morfológiai sajátosságait mind magán viseli. Az objektum nagy valószínűséggel egy olyan planetáris köd, ami igen erős kölcsönhatásban áll az övező sűrű csillagközi anyaggal.

22–22a. Az NGC 6543 (Macskaszem-köd) a Draco egyik leglátványosabb mély-ég objektuma. Ezen a kompozit felvételen jól tanulmányozhatjuk a rendkívül kiterjedt halóját, a belső tartományokat bemutató 22a. kép pedig a lassú csillagszél korszakának ciklikusan ingadozó tömegvesztési folyamatait illusztrálja (koncentrikus körök). A központtól jobbra eső, legfényesebb halo-csomó 35–40 cm-es távcsővel igen jó észlelési körülmények között vizuálisan is megfigyelhető.

23a–e. A megfigyelési technikák fejlődésével lehetővé vált az extragalaktikus planetáris ködök tanulmányozása is a legközelebbi galaxisokban. Ezen a képen a Nagy Magellán-felhő (LMC) néhány jellegzetes morfológiájú planetáris ködjét mutatjuk be. Habár az LMC csillagai a Tejútrendszerhez képest átlagosan erősen fémszegények, ez láthatóan nem befolyásolja a kialakuló struktúrákat.

KISS LÁSZLÓ

Illusztrációk Az Eros sziklái c. cikkünkhöz (42. o.)

1. Az Eros nyeregnek elkeresztelt alakzata — színesben. A kép április 2-án készült, 201 km-es távolságból. A hamisszínés felvétel különböző infravörös hullámhosszakon felvett képek alapján készült.

2. Néhány barázda az Eroson. Az 1,4 km széles terület 4 m-es felbontással látható (2000.05.17.)

3a–b. Az Eros egy tipikus területének (bal) és a kráterekben szegényebb nyeregnek (jobb) részlete (2000.04.18.). A nyilak néhány völgyyszerű képződményre mutatnak.

4. A 205 km-ről készült képen az északi poláris régió 7,4 km-es részlete látható (2000.03.19.)

5. 1,8 km széles terület látható 4 m-es felbontással (2000.05.14.). A jobb felső kráterben feltűnően sok szikla van (A), hasonló sziklahalmaz figyelhető meg balra lent egy kisebb kráter belsejében (B), a (C) pedig egy elnyúlt alakú tömböt jelez.

6a–b. A nyereg nyugati falának 1,4 km széles része 4 m-es felbontással, 50 km távolságból (2000.05.21.). A 6b. képen a nyilakkal jelzett formák a sötét anyagnak a világosra csúszását mutatják.

7a–c. Néhány nagyobb, kb. 60 m-es szikla látható az 1,4 km széles terület közepén, amelyek hosszú árnyékot vetnek a napfényben (2000.05.18.). Közülük egy viszonylag lapos, élére állított tömb kinagyítva is megfigyelhető. A 7c. képen horizont vonalán apró dudorok formájában további sziklák láthatók.

8. Barázdákkal sűrűn tagolt felszabdalt 1,8 km széles terület látszik 4 m-es felbontással (2000.05.25.). A nyíllal jelzett mélyedés 40 m széles

9a–b. A Mancs nevű kráter fenekén lévő szikla alakját jól kirajzolja az árnyéka (2000.05.17.)

Internetező olvasóink figyelmébe ajánljuk a NEAR–Shoemaker szonda honlapját, ahonnan rengeteg képet, animációt tölthetnek le. Címe: <http://near.jhuapl.edu>

KERESZTURI ÁKOS

A január 21-i teljes holdfogyatkozás részleges fázisa Gencsapátiból, 355/1500-as Newton-reflektor, 1/500 s, Agfa Color 100-as film, Szendrői Gábor felvétele (fent); és a totalitás Egyházasdaróc határból, 155 mm-es Starfire apokromáttal, Szitkay Gábor felvételén (lent). A jobb oldali sorozatot Kereszty Zsolt készítette Miskolcon, 80/400-as refraktorral, 1 s – 1/125 s expozíciós időekkel, Kodak 400 Professional filmre.

Az „új” Naprendszer

Az Eros sziklái

1

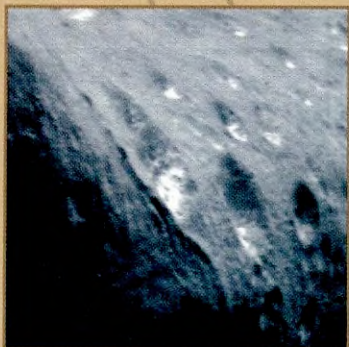
2

3a

3b

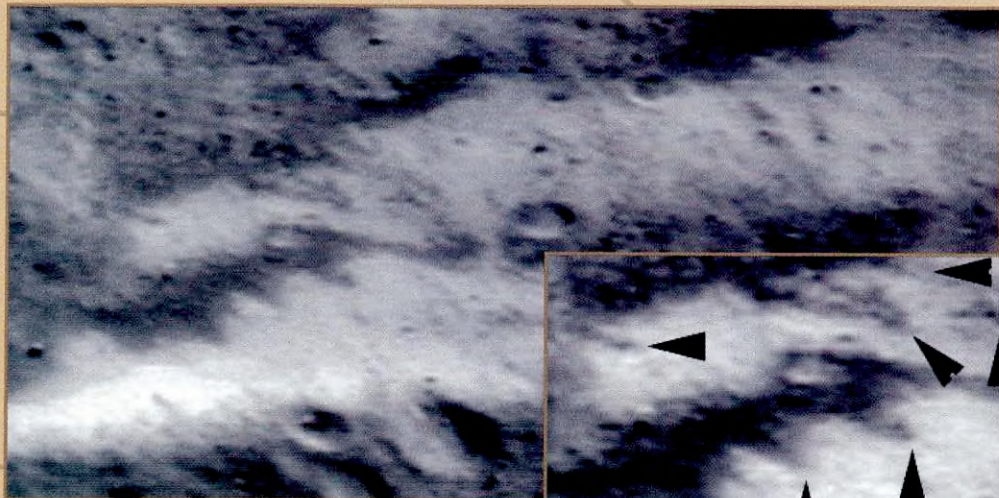

4

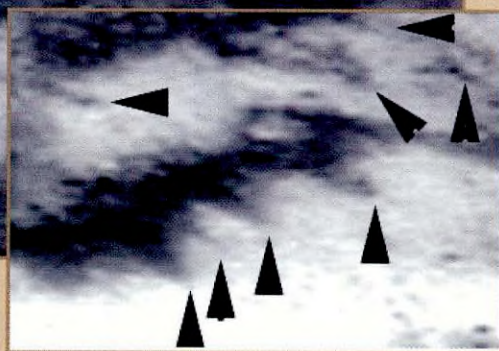

5

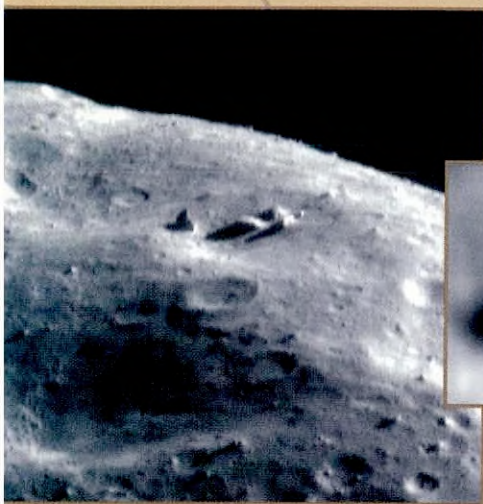

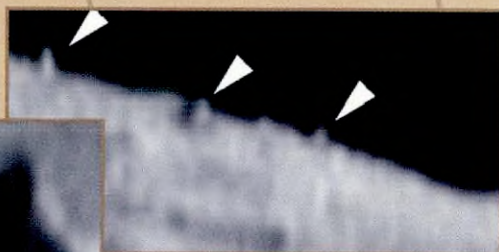
6a

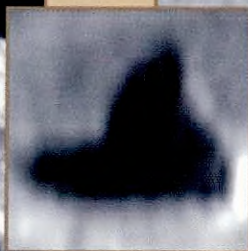
6b

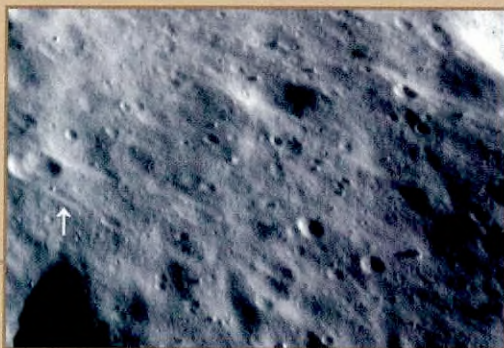
7b

7c

9b

8

9a